

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KALKINMA AÇISINDAN İL
VE BÖLGE GELİŞME PLANLARI; BARTIN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
SÜMEYYE ÖZER

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. MESUT KAYAER

BARTIN-2017

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KALKINMA AÇISINDAN İL VE BÖLGE
GELİŞME PLANLARI; BARTIN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

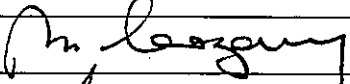
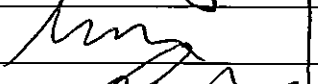

HAZIRLAYAN

Sümeyye ÖZER

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER

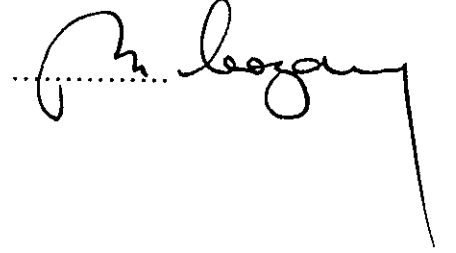
“Bu tez ~~24.08/2017~~ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği /-Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Doç. Dr. Mahmut BOZAN	
Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER	
Yrd. Doç. Dr. İsmail BAŞARAN	

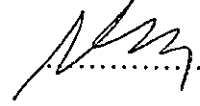
KABUL VE ONAY

Sümeyye ÖZER tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Açısından İl ve Bölge Gelişme Planları; Bartın Örneği” başlıklı bu çalışma, 24.8.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mahmut BOZAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAR

Üye : Yrd. Doç. Dr. İsmail BASARAN

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

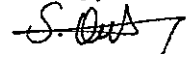
Yrd. Doç. Dr. M. Said CEYHAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER danışmanlığında hazırlamış olduğum “Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Açısından İl ve Bölge Gelişme Planları; Bartın Örneği” adlı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

24/08/2017

Sümeyye ÖZER

ÖN SÖZ

“Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Açısından İl ve Bölge Gelişme Planları; Bartın Örneği” adlı tez çalışmasının her aşamasında bana yardımcı olan, sabrını, fedakârlığını hiçbir şekilde esirgemeyen sevgili tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER başta olmak üzere tez konumun belirlenmesinde bana yol gösteren Yrd. Doç. Dr. İsmail BAŞARAN ve Yrd. Doç. Dr. Gökhan KALAĞAN’a saygı ve sevgilerimi sunarım.

Son olarak, hayatım boyunca aldığım her türlü karara saygı duyan ve eleştirmek yerine sabrı ve sevgisiyle hep destekçim olan annem Zeliha ÖZER’e, hayatta olmasa da hep yanımda hissettiğim babam Yusuf ÖZER’e, beni hiç yalnız bırakmayan, bilgi birikimleri ve sabırları ile hayatımın her alanında bana hep yol gösteren ağabeylerim Hüseyin ÖZER, Harun ÖZER ve Hasan ÖZER’e; sabır gerektiren bu dönemi çekilir kılan dostum Elif YILMAZ’a ve adını burada anmadığım ailemin diğer üyeleri ile üzerimde emeği olan değerli hocalarıma da ayrıca çok teşekkür ederim.

Sümeyye ÖZER

Bartın, 2017

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Açısından İl Ve Bölge Gelişme Planları; Bartın Örneği

Sümeyye ÖZER

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER

Bartın- 2017, Sayfa: XIII+ 121

Sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramı; kentlerde yaşayan bireylerin çevre ile uyum içerisinde yaşamlarını devam ettirirken, yaşam kalitelerini yükseltmek amacıyla yaptıkları çalışmaları, gelecek nesillerin yaşam kalitelerine negatif etki oluşturmayacak şekilde yapmaktır.

Kentlerin mevcut durumu ile ulaşmak istedikleri hedeflerin belirlendiği ve bu hedeflere nasıl ulaşılabileceğinin değerlendirildiği, bölge ve il gelişme planları; kentlerin kalkınmışlık açısından daha iyi seviyelere taşımak için birer yol haritaları olacağından, sürdürülebilir kentsel kalkınmaya da katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, Bartın ilinin içinde bulunduğu; Batı Karadeniz Bölge Planının ve Bartın İl Gelişme Planının, ilin sürdürülebilir kentsel kalkınmasına ne gibi faydalarının olduğu araştırılmıştır. Çalışma Yöntemi olarak kaynak taraması tekniği tercih edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, hazırlanan bu planların Bartın'ın sürdürülebilir kentsel kalkınmasına katkı sağladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik ve Kalkınma; Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma; Bölge Gelişme Planı; İl Gelişme Planı; Bartın.

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

**City And Regional Development Plan In Terms of Sustainable Urban Development;
Bartın Example**

Sümeyye ÖZER

Bartın University

Institute of Social Sciences

Department of Political Science and Public Administration

Thesis Adviser: Asst. Prof. Dr. Mesut KAYAER

Bartın-2017, Page: XIII + 121

The concept of sustainable urban development; The efforts of the individuals living in the cities to raise their quality of life while continuing their lives in harmony with the environment are to be made so as not to have a negative effect on the quality of life of future generations.

Regional and provincial development plans, in which the targets of the cities are determined with the current situation and how these targets can be reached; It will also contribute to sustainable urban development since cities will have road maps for better levels of development.

In this study; Zonguldak-Karabük-Bartın Regional Plan and Bartın Province Development Plan were investigated to find out what benefits they have for the sustainable urban development of the province. Literature scanning technique was preferred as the study method. As a result of the work, it was seen that these plans contributed to the sustainable urban development of Bartın.

Key Words: Sustainability and Development; Sustainable Urban Development; Regional Development Plan; Provincial Development Plan; Bartın.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA</u>
KABUL VE ONAY.....	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA.....	5
1.1. Kavramsal Çerçeve ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi.....	5
1.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı.....	5
1.1.2. Kalkınma Kavramı.....	6
1.1.3. Sürdürülebilir Kalkınma.....	7
1.1.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi.....	9
1.1.4.1. Stockholm Bildirgesi (1972).....	9
1.1.4.2. Ortak Geleceğimiz Raporu (1987).....	10
1.1.4.3. Rio Zirvesi (1992).....	12
1.1.4.4. Johannesburg Zirvesi (2002).....	13
1.1.4.5. Johannesburg Zirvesi Sonrası.....	14
1.1.4.6. Binyıl Kalkınma Hedefleri.....	15

1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Özellikleri, Amaçları ve Hedefleri.....	16
1.2.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Özellikleri.....	16
1.2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları ve Hedefleri.....	17
1.3. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma, Kapsamı, Hedefleri ve İlkeleri.....	20
1.3.1. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma.....	20
1.3.2. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Kapsamı.....	23
1.3.3. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Hedefleri ve İlkeleri.....	25
BÖLÜM II TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KALKINMADA İL VE	
 BÖLGE GELİŞME PLANLARININ ROLÜ	27
2.1. Türkiye'de Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmanın Gelişimi	27
2.1.1. Yasal Çerçeve	30
2.1.2. Türkiye'de Yerel Gündem 21	31
2.2. Bölge Gelişme Planları, Amaçları ve İlkeleri, Temel Nitelikleri ve Faydaları	32
2.2.1. Bölge Gelişme Planları	32
2.2.2. Bölge Planlarının Amaçları ve İlkeleri	34
2.2.3. Bölge Planlarının Temel Nitelikleri.....	36
2.2.4. Bölge Planlarının Faydaları.....	36
2.3. Türkiye'de Bölge Planlarının Hukuki Çerçevesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları.....	37
2.3.1. Türkiye'de Bölge Planlarının Hukuki Çerçevesi.....	41
2.3.2. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları	42
2.4. Türkiye'de Bölgelerin Yapısı ve Bölgesel Kalkınma Planları.....	47
2.4.1. Türkiye'de Bölgelerin Yapısı.....	47
2.4.2. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Planları	49
2.5. İl Gelişme Planları, Amaçları, Aşamaları ve Türkiye'de İl Gelişme Planları.....	53
2.5.1. İl Gelişme Planı	53
2.5.2. İl Gelişme Planlarının Amaçları.....	54

2.5.3. İl Gelişme Planlarının Aşamaları.....	55
2.5.4. Türkiye’de İl Gelişme Planları.....	56
BÖLÜM III SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KALKINMA AÇISINDAN İL VE BÖLGE GELİŞME PLANLARI: BARTIN ÖRNEĞİ.....	59
3.1. İl ve Bölge Gelişme Planlarının Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmaya Etkisi.....	59
3.2. Uygulama Örneği: Bartın İlinin Genel Yapısı.....	62
3.2.1. Coğrafi Yapısı ve Nüfus Özellikleri.....	63
3.2.1.1. Coğrafi Yapısı.....	63
3.2.1.2. Nüfus Özellikleri.....	64
3.2.2. Ekonomik Yapısı.....	67
3.2.2.1. Sanayi ve Ticaret.....	67
3.2.2.2. Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık.....	69
3.2.2.3. Maden ve Enerji.....	72
3.2.2.4. Ulaştırma.....	74
3.2.3. Kültür ve Turizm, Eğitim, Sağlık, Sosyal Güvenlik ve İstihdam.....	75
3.2.3.1. Kültür ve Turizm.....	75
3.2.3.2. Eğitim.....	78
3.2.3.3. Sağlık.....	82
3.2.3.4. Sosyal Güvenlik ve İstihdam.....	84
3.4. Bölge ve İl Gelişme Planları Çerçevesinde Bartın’ın Yerinin Değerlendirilmesi.	86
3.4.1. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı.....	86
3.4.1.1. 2010-2013 Batı Karadeniz Bölge Planı.....	88
3.4.1.2. 2014-2023 Batı Karadeniz Bölge Planı.....	89
3.4.2. Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı.....	90
3.4.3. Bölge ve İl Gelişme Planlarının Bartın’a Katkısı.....	91

SONUÇ 107

KAYNAKLAR 112

ÖZGEÇMİŞ 121

TABLolar DİZİNİ

Tablo No		Sayfa No
1	İstatistiki bölge birimleri.....	48
2	ADNKS, yıllara göre Bartın'ın köy ve şehir nüfusu sonuçları.....	64
3	ADNKS, yıllara göre Bartın'ın erkek ve kadın nüfusu sonuçları.....	65
4	ADNKS, yıllara göre Bartın'ın yaş aralıklarına göre nüfus sonuçları.....	66
5	ADNKS, Bartın ve ilçelerinin 2016 yılı nüfus sonuçları.....	66
6	Sektörlere göre istihdam durumu.....	67
7	Esnaf ve sanatkarlar meslek kuruluşları ve üye sayıları.....	68
8	Kooperatif türü ve sayıları.....	69
9	Bartın'ın hayvancılık istatistikleri.....	71
10	Bartın'ın su ürünleri göstergeleri.....	71
11	Bartın'ın maden ve enerji kaynakları rezervleri.....	73
12	Bartın'ın çevre illere uzaklıkları.....	74
13	Bartın'da düzenlenen yerel etkinlikler.....	76
14	Bartın'ın 2016 okumaz – yazmazlık sayıları.....	79
15	Bartın'ın, 2015 – 2016 yılı okul öncesi eğitimi verileri.....	79
16	Bartın'ın, 2015 – 2016 yılı ilkökul eğitimi verileri.....	80
17	Bartın'ın, 2015 – 2016 yılı ortaokul eğitimi verileri.....	80
18	Bartın'ın, 2015 – 2016 yılı ortaöğretim verileri.....	81
19	2015 – 2016 yılı Bartın Üniversitesi eğitim verileri.....	82
20	Bartın Üniversitesi, 2015 – 2016 yılı öğrenci sayıları.....	82
21	Bartın, il geneli sağlık bakanlığı personel dağılımı.....	83
22	Bartın, il geneli 100.000 kişiye düşen sağlık personeli sayısı.....	83
23	Bartın'ın sosyal güvenlik istatistikleri.....	84
24	İŞKUR'da, açılan kurslar ve kursiyer sayısı.....	85
25	Çalışma hayatı göstergeleri.....	86
26	Bartın'ın 2009 yılı kamu yatırımları.....	95
27	Bartın'ın 2013 yılı kamu yatırımları.....	96
28	Bartın'da uzman hekim başına düşen kişi sayısı.....	98

29	2012 yılı Bartın'ın tarım arazisi dağılımı	101
30	2017 yılı Bartın'ın tarım arazisi dağılımı	101
31	Yıllar itibariyle KÖYDES projelerinin dağılımı	104

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
APK	: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Birimleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BAKKA	: Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
BEBKA	: Bursa – Eskişehir – Bilecik Kalkınma Ajansı
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansı
BM	: Birleşmiş Milletler
DAKA	: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DIKA	: Dicle Kalkınma Ajansı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DOĞAKA	: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EMİTT	: Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm Fuarı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
HES	: Hidroelektrik Santralı
IUCN	: Dünya Doğayı Koruma Birliği
İEP	: İş Başı Eğitim Programı
İşKUR	: İşçi Bulma Kurumu
KENTGES	: Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
KÖYDES	: Köylerin Altyapısının Desteklenme Projesi
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğu
NUTS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OKA	: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı

TÇSV	: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
TÜYAP	: Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş.
UILA – EMME	: Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı
UMEM	: Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

GİRİŞ

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak 1970'li yıllarda ortaya çıkmakla birlikte günümüzde gündemde yerini koruyan bir kavramdır. Bununla anlatılmak istenen gelecek neslin kaynaklarının tüketilmeden bugünkü neslin ihtiyaçlarının giderilmesidir. (TÇSV, 1989: 73).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı uluslararası konferanslara konu olmuş ve bu konferansların sonunda yayınlanan bildirgelerde yer almıştır. 1972 yılında, gelişmişlik düzeyi birbirinden farklı olan 113 ülke ilk defa çevre konusunda Stockholm Konferansında bir araya gelmişlerdir. Bu konferansta sürdürülebilir kalkınma kavramı yer almasa da kalkınmanın çevre ile olan ilişkisine değinilmiş ve konferans sonunda 26 ilkededen oluşan Stockholm Bildirgesi yayınlanmıştır. Stockholm bildirgesinde kabul edilen ilkeler, ülkeler tarafından pratiğe dökülmeyince 1983 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Komisyon tarafından 1987 yılında Ortak Geleceğimiz Raporu hazırlanmış ve ilk olarak sürdürülebilir kalkınmanın tanımı burada yapılmıştır. Bu süreci birçok konferans ve bildirge takip etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016)

Bu konferanslarda, sürdürülebilir kentsel kalkınma ilkelerine de yer verildiği görülmektedir. İlk olarak 1972'de yapılan Stockholm Konferansında, sürdürülebilir kentleşmenin temel ilkeleri ifade edildiği bilinmektedir. Sürdürülebilir kentleşme kavramı; bir kentte üretimi sağlanan her şeyin, gelecek bireylere de aktarılabilmesi ve kentlerde, çevre ve insan uyumluluğunun sağlanabilmesi olarak genel anlamda tanımlanabilir. Bu kavram, 1972'deki konferanstan sonra; 1976 Habitat 1 Konferansına ve Ortak Geleceğimiz Raporuna da konu edilmiştir.

Dünyada, çevre ile ilgili oluşan bu gelişmelere paralel olarak, ülkemizde de Stockholm Konferansından sonraki dönemlerde çevre ile ilgili konular gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönemden sonra çevre ile ilgili konulara Anayasa, Yasa ve Yönetmeliklerde de yer verilmiştir. Ülkemizde, çevre politikalarının belirleyicilerinden biri de Devlet Planlama Teşkilatının hazırladığı kalkınma planları olmuştur. 5 yılda bir hazırlanan bu planların; 1. ve 2. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, çevre konusu çok fazla ele alınmasa da, 3. Beş Yıllık Kalkınma planından itibaren çevre konusuna yer verilmiştir (Akdur, 2005: 135).

Sürdürülebilir kalkınma kavramına yasalarımızda yer verilirken, daha özele geldiğimizde bölgelerin kalkınmasına katkıda bulunmak için Bölge Gelişme Planlarında ve illerin kalkınmasına katkıda bulunmak içinde İl Gelişme Planlarında da kavram yerini almıştır. Bölgelerarası gelişmişlik farklarını en aza indirmek amaçlı hazırlanan bölge planlarından, 1961 Anayasamızda bahsedilmiş ve 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı kalkınma planları ile de düzenlenmiştir.

Daha sonraki süreçte bölge planları hazırlama yetkisi kanun ile Kalkınma Ajanslarına verilmiştir. Böylece birçok kalkınma ajansı kurulmuş olup bu ajanslar bölgelerinin, diğer bölgelerle aralarındaki gelişmişlik farklarını en aza indirmek ve bölge olarak kalkınmayı sağlayabilmek için bölge planları hazırlamışlardır. Bölgeler arasındaki bu gelişmişlik farkları giderilmesi için hazırlanan bölge planları bir süre sonra iller arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması için de plan hazırlanmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. İllerin kalkınması ve iller arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması için hazırlanan il gelişme planları ve bölge gelişme planlarında sürdürülebilir kalkınma konusuna yer verilmiş olup yörede yaşayan insanların ihtiyaçlarını, gelecekteki insanların ihtiyaçlarını tüketmeden karşılayabilmek konusunda yapılması gerekenlerle ilgili yol haritaları olmuşlardır.

Hazırlanan bu planların bir çoğunda sürdürülebilir kentsel kalkınma konusunda olumlu sonuçlar doğurduğu gözlenmektedir. Bartın içinde bu durum aynıdır. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının planlı dönem öncesi ve sonrası verileri karşılaştırılarak incelendiğinde Bartın'ın gelişmişlik farkındaki olumlu artış göze çarpmaktadır. Bartın'daki çevresel iyileşmeye engel en temel konulardan olan hava kirliliği, katı atık bertaraf sorunu ve ilin sel riskinin fazla olmasından kaynaklanan sorunları çözmeye yönelik tedbirler ve hedeflerde planlama süreçlerinde hazırlanmıştır.

Çalışmanın önemi ve amacı

Sürdürülebilir kalkınma günümüzde her alanda karşımıza çıkabilecek olan kalkınma ve çevre uyumunu ele alan bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliği yenilenemeyen kaynakların tükenmeye başlamasıyla birlikte hem ulusal ve hem uluslararası alanda dikkati üzerine çekmiştir. Böylece uluslararası alanda kalkınma da çevre ile uyumun sağlanabilmesi için çeşitli konferanslar düzenlenmiştir. Uluslararası alanda çevre ile ilgili yaşanan birçok olumlu gelişmeler bağlayıcı birçok çevre

sözleşmelerini de beraberinde getirmiştir. Uluslararası alanda yapılan bu konferanslardan çıkan olumlu sonuçların beraberinde gelen bu bağlayıcı maddeler zamanla ulusal alanda birçok devletin kanunlarının yeniden düzenlenmesine sebep olmuştur.

Uluslararası alandaki bu gelişmelerin ışığında ülkemizde de çevre ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kalkınma sağlanırken çevreye zararın azaltılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ulusal alanda bir sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasının zor olacağından dolayı daha özele inebilmek ve yöresel farklılıklara göre farklı hedef ve tedbirler alabilmek içinde çeşitli araçlar kullanılmıştır. Bunlar arasında bölge ve il gelişme planları bulunmaktadır. Planlamanın her alanda katkı sağlayacağı bilinen bir gerçektir. Buna göre sürdürülebilir kentsel kalkınmanın sağlanabilmesine de katkısının olacağı aşikardır. Ülkemizde hazırlanan bölge ve il gelişme planları incelendiğinde de bu durumun doğruluğu ortaya çıkmaktadır. Bu veriler sonucunda bu çalışmanın hipotezi şu şekildedir:

Gelecek nesillere daha yaşanabilir bir çevre bırakabilmek için sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Ulusal alanda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi yerelde sürdürülebilir kentsel kalkınmanın sağlanmasıyla başlayacaktır. Bunun yerelde sağlanabilmesi için planlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Hazırlanan bölge ve il planları ile sürdürülebilir kentsel kalkınmanın sağlanması için gerekli olan aşamalar belirlenmeli ve planların uygulanması aşamasındaki engeller en aza indirilmelidir. Sonuç olarak sürdürülebilir kentsel kalkınmanın sağlanmasında hazırlanan bölge ve il gelişme planları önemli birer araçtır.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmada kaynak taraması yöntemi kullanılmıştır. Kitap, dergi, makale gibi basılı kaynakların yanı sıra internet, bilgisayar ve diğer medya kanalları yoluyla da çeşitli veriler elde edilmiştir. Uluslararası ve ulusal hukuki metinlerden faydalanılmıştır. Özellikle uygulama örneği ile ilgili resmi kurum ve kuruluşların internet sitelerinden alınan güncel verilerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın içeriği

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sürdürülebilir kalkınma kavramının kavramsal çerçevesi, tarihsel süreçteki işleyişi ve özellikleri, amaçları ve hedefleri incelenmiştir. Bununla beraber sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramının

kapsam ve hedeflerine yer verilmiştir. Bu kavramların ulusal ve uluslararası metinlerdeki tanımları incelenmiş olup farklı kaynaklardan da yararlanılarak tanımlar çeşitlendirilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde genel olarak sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde Türkiye’de sürdürülebilir kentsel kalkınmanın tarihsel gelişimi konusu ele alınmış ve yasal çerçevesi hakkında incelemeler yapılmıştır. Bölge ve il gelişme planları ile ilgili kavramların ortaya çıkışı ve Türkiye’de bölge ve il gelişme planlarının tarihsel süreçteki yerine değinilmiştir. Çalışmanın diğer bölümüne katkı sağlayabilmesi ve bu bölümdeki değerlendirmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için ülkemizde hazırlanan ve uygulanan çeşitli bölge ve il gelişme planları hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölüm çalışmanın ana temasını oluşturan bölüm olup bu bölümde Bartın’ın planlı dönem öncesi ve sonrası kentsel gelişimi ile ilgili verileri karşılaştırılmalı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. İl için hazırlanan bölge ve il gelişme planlarının, Bartın’ın sürdürülebilir kentsel kalkınmasına olan etkileri de değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM I

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilir kalkınma; bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak olarak tanımlanır (TÇSV, 1989: 73). Bu bölümde sürdürülebilir kalkınma kavramının kavramsal çerçevesi, tarihsel süreçteki işleyişi ve özellikleri, amaçları ve hedefleri incelenmiştir. Bununla beraber sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramının kapsam ve hedeflerine yer verilmiştir. Bu kavramların ulusal ve uluslararası metinlerdeki tanımları incelenmiş olup farklı kaynaklardan da yararlanılarak tanımlar çeşitlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Kavramsal Çerçeve ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi düşürülmeden, düşünme tarzındaki değişikliği gerektiren, kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişikliğin temeli tüketim toplumu olmaktan çıkıp, evrensel açıdan dayanışma içinde bulunan toplumsal sorumluluklar, çevresel yönetim ve ekonomik çözümleri hedeflemektedir (Özmehmet, 2008: 1855). 1970’li yıllardan günümüze kadar uluslararası ve ulusal pek çok anlaşma ve konferanslara konu olan bu kavramın temel hedefi çevre ile ekonomi arasındaki uyumu sağlama olarak belirlenmiştir (Yıldırım ve Öner, 2003: 10).

1.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Dünya’da, çevre sorunları ile birlikte yaşanan bazı felaketler, doğal kaynakların sınırsız olmadığına anlaşılmaya neden olmuştur. Böylece, insanlar sadece kalkınma fikrinden uzaklaşıp kalkınma ile doğal kaynaklar arasında bir denge kurulması için çevre politikaları benimsemeye başlamışlardır. Bu politikalar ile birlikte sürdürülebilirlik kavramı ulusal ve uluslararası gündemde yerini almıştır (Sencar, 2007: 72). Sürdürülebilirlik; teknoloji, sosyal planlama, iktisat bilimi, çevre ve ulusal politikaların tasarlanması gibi birçok alanı içinde barındıran çok yönlü bir konudur. Bu kavram en genel anlamıyla: gelecek nesillerin kaynakları tüketilmeden bugünkü neslin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Eryılmaz, 2011: 1).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı olarak belirtilmese de, sürdürülebilirlik kavramı ilk defa 1982 yılında, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından kabul edilen

Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır (Tosun, 2009: 1). Kavramı, evrensel anlamda ilk defa konu edinen bu resmi belge de insanların faydalandığı organizmalar, ekosistem ve çeşitli doğal kaynakların en uygun biçimde sürdürülebilirliğinin sağlanmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir (Mengi ve Algan, 2003: 2). Sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi düşürülmeden, düşünme tarzındaki değişikliği gerektiren, kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişikliğin temeli: tüketim toplumu olmaktan çıkıp, evrensel açıdan dayanışma içinde bulunan; toplumsal sorumluluklar, çevresel yönetim ve ekonomik çözümleri hedeflemektedir (Özmehmet, 2008: 1855).

Bu kavram, tek başına uluslararası alanda kullanıldığında pek bir anlam ifade etmezken; hava kirliliği, ekonomi, çevre, doğal kaynakların tüketimi, kalkınma gibi bireylerin iradesine bağlı kavramlarla ilişkili olacak şekilde kullanılmaktadır (Akgül, 2010: 134). Genel bir değerlendirme ile sürdürülebilirlik kavramı ile ifade edilmek istenen: temel olarak gelişmeyi nitelediği fakat bu gelişmenin devamının gelecekte de sağlanabilmesinin amaçlandığı söylenebilir (Sencar, 2007: 74). Bununla birlikte sürdürülebilirliğin iki boyutu vardır. Birincisi nitel boyut olup yenilenebilir enerji ve kaynaklar bu boyuta girer. İkincisi ise nicelikle ilgilidir. Bu da ekolojik açıdan yeniden kazanılabilen malzeme ve maddelerdir (Eryılmaz, 2011: 2).

1.1.2. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı yapısal değişim, modernleşme, büyüme ve sanayileşme gibi farklı alanlarda ele alınan ancak tartışmalı olan bir konudur (Yavilioğlu, 2001: 110). Kalkınma, genel olarak bir ülkenin milli gelir düzeyindeki sürekli artışa paralel olarak ülkenin; ekonomik, siyasal ve sosyal yapısındaki değişimleri içeren bir süreç olarak nitelendirilmektedir (Büyükdeniz, 1990: 331). Kalkınma kavramı ile ilgili tartışmalar 19. yüzyılın ortalarında başlamasına rağmen kavramın bilimsel açıdan ortaya çıkışı İkinci Dünya Savaşı sonrasında denk gelmiştir. Bu savaşın sonrasında sömürgeci ülkeler daha fazla sömürgelerini ellerinde tutamamıştır. Gelişmekte olan özgürlükçü akımların da etkisiyle sömürge olan devletlere bağımsızlıklarını vermek zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda da bağımsız birden çok devlet ortaya çıkmış ve sömürgecilik tasfiye edilmeye başlanmıştır. (Başkaya, 2015: 28-32).

Savaş sonrası dönemdeki, bu durum az gelişmiş olarak nitelenen ülkelerinde kalkınmasını dünya gündemine getirmiştir. Dünya ekonomisine bakıldığında, gelişmiş olan

ülkelerin ekonomi politikalarındaki temel amaç; sağlayabildikleri kalkınmanın sürekliliğini devam ettirebilmek ve uluslararası alanda kalkınmış ülke sıralamalarını da koruyabilmek iken; az gelişmiş olan ülkelerin ekonomi politikalarındaki temel amaç; ülke içinde ve uluslararası alanda kalkınmayı sağlayabilmektir. Bu kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi ise sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal etmenleriyle çok yönlü olup devletin sahip oldukları insan ve fiziki kaynaklarının rasyonel kullanımına bağlıdır (Eryılmaz, 2011: 3).

Kalkınma kavramını sadece ekonomik yönden değerlendirip tek bir tanımının yapılması doğru değildir. Kalkınma kavramının gerçek ve doğru bir analizinin yapılabilmesi, ekonominin yanında psikolojik ve sosyo-kültürel etmenlerin de birlikte incelendiği bir analizle olacaktır (Yavilioğlu, 2001: 111). Günümüzde de kavramın içeriği anlaşılır ve açık değildir. Kavram, hem günlük konuşma dilinde hem de teorilerde büyümenin, modernleşmenin bazen de sanayileşmenin yerine kullanılabilir. Özellikle ekonomik büyüme ile ekonomik kalkınma kavramları biri diğerinin yerine kullanılabilir derecede eş anlamlar ifade etmektedir (Yavilioğlu, 2002: 64). Kalkınma kavramının tanımı çoğu iktisatçı tarafından yapılmış olsa da uzlaşmış tam ve kesin bir tanım bulunmamaktadır. Bunun nedeni kalkınma kavramının hem öznel hem de nesnel etmenlerle açıklanıyor olmasıdır. Ayrıca devletlerin kültürel, sosyal, ekonomik yapılarının farklı olması genel geçer bir kalkınma tanımının yapılmasını da zorlaştırmaktadır (Karadaş, 2008: 6).

1.1.3. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, antropologlardan sosyologlara, çevre bilimcilerden ekonomistlere kadar birden fazla disiplin tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Yapılan bu tanımlardan bir kısmı; çevre, nesiller arası eşitlik, değişime uyum süreci, ekonomik gelişme ve yaşam kalitesindeki gelişme gibi unsurları ayrı ayrı içinde barındırarak konuya vurgu yaparken; bazı tanımlarda ise tüm bu unsurları toparlayan çok yönlü bir tanımlama yapılmıştır (Özer, 2013: 22). Sürekli ve dengeli kalkınma veya sürdürülebilir kalkınma kavramı 1970'den beri çevre, ekonomi ve toplum arasında kurulmak istenen dengenin yeni bir anlatımı olarak karşımıza çıkmıştır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 243).

İlk olarak ne zaman kullanıldığı konusunda çeşitli açıklamalar yapılsa da sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımı, 1987 yılındaki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun yayınladığı Ortak Geleceğimiz adlı raporda yapılmıştır (Turgut, 1997: 703). Bu raporda sürdürülebilir kalkınma: Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak olarak ifade edilmiştir (TÇSV, 1989: 73). Bu tanım kapsam bakımından oldukça geniştir. Bu tanımda, geleceğin ve bugünün gereksinimlerinin karşılanması ifadesi ile kuşaklar arasındaki eşitliğin sağlanabilmesi üzerinde durulmuştur (Tekeli, 2001: 732). Sürdürülebilir gelişme, çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açamayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması, ilkesine göre sağlanacak ekonomik gelişme olarak da ifade edilmiştir (Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA], 2011: 1075).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının içerdiği anlamın üç boyutu vardır. Birincisi, geçerli büyümenin sürdürülemezliği. İkincisi, bugünün gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bu ikinci boyuttan anlaşılması gerekende bütün insanları asgari düzeyde bile olsa bir yaşam düzeyine kavuşturulması ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır. Üçüncüsü de, gelecek nesillerinde yaşam ve refahının güvence altına alınmasıdır. Bütün bunlar yapılırken de çevre üzerindeki baskıların uygarlığı tehdit etmeyecek seviyede tutulmasıdır (Başkaya, 2015: 209). Sürdürülebilir kalkınma, bütün insanların temel gereksinimlerini karşılama ve herkesin daha iyi bir yaşam beklentisini giderme fırsatını sağlamalıdır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma bir değişim sürecidir. Bu değişim sürecinde; kaynakların kullanımı, teknolojik gelişmenin yönünün seçilmesi, yatırımların yönlendirilmesi, kurumsal değişikliklerle uyum içinde; tüm insanlığın, bugünkü ve gelecekteki gereksinimleri ve beklentileri karşılanmalıdır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 245). Sürdürülebilir kalkınma kavramıyla sadece şimdiki nesil ile gelecek nesil karşılaştırılmamalıdır. Bunun yanında aynı nesil içinde yaşayan bireyler arasında da adillik ve eşitlik sağlanabilmelidir. Ayrıca kavramda hem ülke içindeki düşük ve yüksek gelir sahipleri arasındaki hem de ülkeler arasındaki eşitlikten de söz edilmektedir (Eş, 2008: 17).

Bütün bu tanımlar değerlendirildiğinde sürdürülebilir kalkınma kavramı, çevrenin korunması ile birlikte ekonomik kalkınma kavramlarının uzun dönemli olarak birlikte düşünülmesi esasına dayanmaktadır. Bu çerçeveden bakarsak kavram ekonomik faaliyetlerin birçok yönünü ele almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ile çevre ve ekonomi

arasında bir bütünleşme sağlanmaya çalışılırken, bütünleşme sonucunda sağlanacak gelişme ile toplumun tam anlamıyla kalkınması ve gelişmesi hedeflenmektedir (Yıldırım ve Öner, 2003: 10). Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olan bütün tanımların ortak noktası sürdürülebilirliğin gelecekte de devam edebilecek bir gelişme olduğudur. Bu gelişmenin sağlanması da; doğal kaynakların tükenebileceği ve bir daha geri döndürülemeyeceği tüm insanların gözünün önünde bulundurulması mümkün olacaktır (Yaylalı, 2009: 164).

1.1.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilir kalkınma fikrinin kavramsallaşabilmesi çok uzun bir zamanda olmuştur. Öncelikle Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere, uluslararası birçok kuruluşunda çabaları sonucunda fikir kavramlaşmaya başlamıştır. Özellikle 1970'li yıllardan sonra, ulusal ya da uluslararası düzeyde birden fazla konferanslar düzenlenmiş ve bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Yapılan bütün bu çalışmalar sonucunda da sürdürülebilir kalkınma fikrinde kavramsallaşma sağlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma fikrini kavramsallaştıran bu çalışmalara aşağıda kronolojik sıra çerçevesinde değinilmiştir (Bozlağan, 2005: 1017).

1.1.4.1. Stockholm Bildirgesi (1972)

1970'li yıllardan itibaren bireylerin, doğanın üzerindeki olumsuz etkilerinin sonuçları, gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu durumu engellemek isteyen uluslararası kurumlar, üst düzey hükümet temsilcilerinin de katılımıyla birlikte 1972 yılında Stockholm Zirvesinde bir araya gelmişlerdir (Kuluçlu, 2011: 183). Stockholm Konferansı, doğanın korunması ve geliştirilmesi konusunun ilk defa gündeme geldiği ve tartışıldığı BM Konferansı olmuştur. 5-16 Haziran 1972'de 113 ülkenin katılımı ile Stockholm'de gerçekleştirilen konferans, ekolojik ve çevresel sorunların küresel çaptaki boyutlarının ve kapsamının dönüm noktasını oluşturmuştur (Özmehmet, 2008: 6). Sosyo-ekonomik açıdan, gelişme düzeyleri farklı olan birçok devletin çevre konusunda ilk olarak bir araya geldiği bu konferansın sonucunda da Stockholm Bildirgesi (Birleşmiş Milletler İnsani Çevresi Bildirisi) kabul edilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016). 26 ilkedden oluşan bildirmede; ilkelerin bir bölümü, ülkelerin birbirlerine karşı sorumlulukları; diğer bir bölümü ise, bireylerin çevre ve doğa ile ilişkilerinin dayanması gereken temel kurallar ve bu ilişkilerin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine dair yöntemlere işaret etmiştir. (Keleş, 2013: 123).

Stockholm Konferansında kabul edilen bildirmede tam anlamıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı kullanılmamış olsa da, konferansta gelişmenin çevre ile olan ilişkisi ile

birlikte çevrenin korunmasının gelecekteki nesiller açısından önemine değinilmiştir. Bu da sürdürülebilir kalkınma kavramının temelini bu konferans ile atıldığının göstergesi olmuştur (Eryılmaz, 2011: 7). Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin birbirinden farklı çevre politikalarını bir düzene oturtabilmek için bildirgenin giriş bölümünde; çevre sorunlarının gelişmiş ülkelerdeki sebebinin teknolojik gelişmeler; az gelişmiş ülkelerdeki sebebin ise ulusal gelişmenin sağlanamadığından kaynaklandığına dair değerlendirmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra bildirmede, çevrenin korunmasında sorun oluşturan bir diğer konu ise nüfustaki sürekli artış olarak belirtilmiştir (Keleş, 2013: 122). Stockholm Bildirgesi, pek çok iki taraflı ya da çok taraflı sözleşme ve bağlayıcı belgelerin ortaya konması ile şekillenen, uluslararası çevre hukukunun gelişimi için bir temel oluşturmuştur. İlk olarak bildirmede gündeme gelen birden fazla kavram ve ilke sadece uluslararası çevre antlaşmalarının giriş bölümünde yer almakla kalmayıp, farklı bağlayıcı hükümlerde ve bunun yanı sıra çeşitli devletlerin iç hukuklarında ve anayasalarında da etkisini göstermiştir (Pallemarts, 1997: 615).

Tüm bunların yanı sıra ülkemizin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi uluslararası kuruluşların kendi bünyelerinde de çevre komiteleri kurulmuştur. Böylece ülkeler, çevre sorunları ve çevrenin korunması ile ilgili mücadelede hep birlikte ortak çalışmalarda bulunmuşlar ve çevre konusunu kalkınma konusunun dışına atılmışlıktan çıkarmaya başlamışlardır (Özer, 1995: 22). Tüm bu gelişmelere rağmen bu konferansın devamındaki yıllarda, bildiride belirlenen ilkelerin pratikteki uygulaması sağlanamamıştır. Kalkınma ve çevre konusundaki sorunlarda artmaya devam etmiştir. Gelişmemiş (gelişmekte olan) ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında toplumsal ve ekonomik farklılıklarda gittikçe artmıştır (Özmehmet, 2008: 6).

1.1.4.2. Ortak Geleceğimiz Raporu (1987)

Stockholm konferansından sonraki gelişmeler ile Kanada'nın Vancouver şehrinde 1976'da yapılan BM Habitat I Konferansı'ndaki gelişmeler, birlikte incelendiğinde gün yüzüne çıkan bir gerçeğin farkına varılmıştır. Bu gerçek BM'nin çevre konularıyla ilgili olarak devletleri tek muhatap kabul ettiği gerçeğidir. Bu durum zamanla önemini yitirmeye başladığından dolayı BM çareyi hükümet dışı kuruluşlara ve yerel yönetimlere yönelmekte bulmuştur. Oluşan bu yeni durum sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin uluslararası arenada vazgeçilemeyen ortaklar olmasının zeminini hazırlamıştır. Stockholm Konferansında alınan kararların pratikte ne kadar uygulandığının değerlendirilmesi;

küresel çapta, kalkınma ve çevre sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik stratejilerin oluşturulması amacıyla 1983 yılında BM Genel Kurulu tarafından BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu oluşturulmuştur (Emrealp, 2005: 14).

Komisyon, Norveç Başbakanı G. Harlem Brundtland'ın Başkanlığında, birçok ülkenin temsilcileriyle birlikte "Ortak Geleceğimiz" adlı Brundtland raporunu hazırlamıştır (Güçlü, 2007: 71-72). Raporunda, Sürdürülebilir Kalkınma: bugünün neslin gereksinimlerini karşılarken, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilme yetisinden ödün vermeden kalkınma olarak tanımlanmıştır (Barlas, 2013: 237). Bu tanım geçerliliğini günümüzde de korumaya devam etmiştir (Emrealp, 2005: 14). Brundtland raporunun, ilkelerinin başında bütün bireylerin sağlıkları ve refahları için yeterli olan bir çevrede, yaşam hakkına sahip olduklarına değinilmiştir. Ayrıca, doğal kaynakları ve çevreyi şimdiki nesil ve gelecek nesil için devletlerin kullanması ve koruması gereğinden de söz edilmiştir. Devletlerden, yeterli olan çevre koruma standartlarını geliştirmeleri ve oluşan değişiklikleri izlemeleri; doğal kaynakların kullanımına ve çevrenin kalitesine ilişkin bilgileri de yayımlamalarının gerekliliğine değinilmiştir (Keleş, 2013: 126). Çevre ile ilgili problemlerin sebeplerini iki şekilde değerlendirerek, bu problemleri hem bu zamana kadar kabul edilen ekonomik kalkınma stratejilerine ve hem de gelişmenin yokluğuna bağlayan saptamaların bulunduğu, Ortak Geleceğimiz raporunda, çevre problemlerinin çözülebilmesi için ilk olarak yapılması gerekenin ekonomik kalkınmada sıkıntı çeken üçüncü dünya ülkelerini yoksulluktan kurtarmak olduğuna değinilmiştir (Özer, 1995: 24-25).

Bu rapor özetle; nüfus kontrolünü, doğal kaynaklardan elde edilen faydanın dağılımında eşitliğin gözetilmesini, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini sürdürülebilir kalkınma kavramı ile doğrudan ilişkilendirmektedir. Bu açıdan raporda, ekonomik kalkınmanın çevre dostu bir bakış açısı ile oluşabileceği hipotezi ile yola çıkılarak; küresel çaptaki çevre problemlerinin üstesinden gelebilme ve yoksulluğu önlemede, gelişmekte olan ülkelerin önemli rol oynayacağı düşüncesiyle; yeni yapılanma sağlayabilecek uzun dönemli bir kalkınma çağına girilmesi gerektiğinin dikkati çekilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016).

1.1.4.3. Rio Zirvesi (1992)

Ortak Geleceğimiz raporuna destek veren yaklaşık 50 ülke, rapordaki önerilerin hayata geçirilmesine katkıda bulunacak evrensel bir taahhüt belgesi ve eylem planı hazırlanması için tekrardan BM Zirvesi olması yönünde girişimde bulunmuşlardır. BM Genel Kurulu ise 1989 yılında bir karar alarak, Stockholm konferansından 20 yıl sonra Haziran 1992’de bir “Çevre ve Kalkınma Konferansı” düzenlenmesinin kararını almış ve çalışmalara başlamıştır (Emrealp, 2005: 15). Bu çalışmaların sonucunda 1992 yılında Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde BM Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. 172 ülkenin katılımıyla Rio Zirvesi olarak da bilinen konferans gerçekleştirilmiştir. İki hafta boyunca devam eden konferansın hedefi; sürdürülebilirlik olgusu ile küresel ölçekteki çevre problemleri arasındaki bağı kuvvetlendirmek olmuştur (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2016). Konferansın sonucunda beş temel belge imzalanmıştır. Bu belgeler: Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, İklim Değişikliği Sözleşmesi, Rio Bildirgesi, Gündem 21 ve Ormanların Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin İlkelerdir (Alada, Gürpınar ve Budak, 1993: 96).

Rio Bildirgesinde 27 ilke yer almaktadır. Bu ilkelerde belirtilen; Kamu katılımı, çevresel etki değerlendirmesi, ihtiyatlılık, acil durumların bildirimi, diğer devletlerin çevresini etkileme olasılığı bulunan projelerini önceden bildirim ve danışılması gibi Bildirgenin birçok ilkesi, Rio’dan bu güne bağlayıcı ve bağlayıcı olmayan çeşitli uluslararası belgelerde yer almakla birlikte kimi zaman yeni oluşan örf ve adet hukuku kurallarını da oluşturmuştur (Skalar, 2015: 33). Sürdürülebilir Kalkınma, Rio Yeryüzü Zirvesi’nde 21. yüzyıldaki tüm bireylerin ortak hedefi olarak kabullenilmiştir. Zirvede, 21. yüzyılda sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılabilmesi ve kalkınma ile ilgili problemlerle başa çıkılabilmesi için gerekli ilke ve eylem alanlarını belirleyen Gündem 21 başlığı altında bir eylem planı oluşturulmuştur. Bu eylem planı BM üyesi ülkeler tarafından da kabul edilmiştir (Emrealp, 2005: 16).

Gündem 21 içinde, sürdürülebilir kalkınma kavramının yanı sıra sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir dağ geliştirme, sürdürülebilir insan yerleşimi, kırsal kalkınmanın teşvik edilmesi ve sürdürülebilir orman gelişimi gibi konularına da değinilmiştir. Konferans ile gündeme gelen yeni kavramların, sürdürülebilir kalkınma kavramı ile oldukça sıkı ilişkilerinin olduğu; sürdürülebilir bir kalkınmanın oluşabilmesi için kentleşme, ekonomi, çevre ve yönetim gibi alanlarda da yapılması gereken çalışmalarında

nitelendiği görülmüştür (Bozlağan, 2005: 1020). Ayrıca 40 maddeden oluşan Gündem 21'in 38. maddesinde Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmasının gerekliliği belirtilmiştir. 1993 yılında ise bu komisyon kurulmuştur (Gönel, 2002: 2). Zirve sürdürülebilir kalkınma kavramını dünya gündeminin temel politikası haline getirmiştir. Özellikle Gündem 21 Eylem Planı; sürdürülebilir kalkınma politikalarının hayata geçirilmesi noktasındaki stratejileri belirlerken, bunun yolunun da ancak katılım ile olabileceğini öngörmüştür (Yazar, 2006: 8).

1.1.4.4. Johannesburg Zirvesi (2002)

Johannesburg Zirvesine doğru giden süreçte; Rio Zirvesinden sonra 1996 yılında İstanbul'da Habitat II Kent Zirvesi yapıldı. Zirvenin temel hedefi ise, sürdürülebilir insan yerleşmeleri ve herkese yeterli konut gibi evrensel hedefin gerçekleştirilmesinin desteklenmesi oldu (Keleş, 2013: 136). 1997'de ise Rio Zirvesinde kabul edilen Gündem 21'in pratikteki uygulamalarını incelemek ve sürdürülebilir kalkınma anlayışının benimsenmesiyle gerçekleştirilen küresel ilerlemeyi değerlendirmek amacıyla BM tarafından Rio + 5 zirvesi yapıldı. 2000 yılında ise 189 ülkenin temsilcilerinin katılımıyla New York'taki Milenyum Zirvesi yapıldı ve BM Milenyum Bildirgesi kabul edildi. Bildirgede 21. yüzyıla girerken uluslararası ilişkilerde temel alınacak değerler belirlendi. Bu değerler; ortak sorumluluk, eşitlik, dayanışma, doğaya saygı, özgürlük ve hoşgörü olarak belirtildi. Bu değerlerin geçerliliğini koruyabilmek için ise bildirgede 7 alana yönelik taahhütler sıralandı. Bu taahhütler; kalkınma ve yoksullukla savaş, demokrasi ve iyi yönetim, barış, güvenlik ve silahsızlanma, zayıf olanları korumak, çevreyi korumak, insan hakları, Afrika'nın özel ihtiyaçlarını karşılamak ve BM'yi güçlendirmek olarak belirtildi (Ertürk, 2009: 340–347).

Milenyum Bildirgesi, daha sonra düzenlenen Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı gibi önemli birçok BM Konferansları için bir başlangıç noktasını oluşturdu (Skalar, 2015: 48). 2002'de düzenlenen Johannesburg Zirvesi öncesinde dört tane hazırlık komitesi toplantısı yapıldı. Dördüncü ve son hazırlık komitesi toplantısında Zirve'de sunulmak üzere bir taslak plan oluşturuldu ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi düzenlendi (Gönel, 2002: 2). 26 Ağustos–4 Eylül 2002'de gerçekleştirilen Zirve'de, Rio'da gerçekleştirilen konferansta alınan kararlara ulaşılmadaki problemleri çözmek hedeflendi. 104 devlet ve hükümet başkanlarının yanı sıra, sivil toplum temsilcileri ve resmi heyetlerle katılımcı

sayısı 20.000'den fazla oldu. Zirve'de iki tip sonuç çıktı. Birinci tipte Johannesburg Uygulama Planı ve Siyasi Bildirge resmi belgeler olarak onaylanmıştır. İkinci tip çıktıda ise sivil toplum kuruluşları, özel sektör, uluslararası kuruluşlar ve kamu kuruluşlarının da dahil olduğu 20'den fazla ortaklık kurulmuştur (Pepe, 2004: 1). Johannesburg Zirvesinde alınan kararlar şöyle özetlenebilir (Bozlağan, 2005: 1025):

- Devletlerin, ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin en kısa zamanda belirlenmesi ve bu konuyla ilgili uygulamaların 2005 yılından itibaren başlatılması.
- Uluslararası antlaşmaların, kararlarının uygulanmasının sağlanması.
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarında duyarlılığın ve kurumsal sorumluluğun geliştirilmesi.
- Yoksulluğun önlenmesi için Dünya Dayanışma Fonu'nun kurulması ve açlık sınırında yaşayan bireylerin sayısının yarı yarıya azaltılması.
- Enerjinin kullanımının, evrensel açıdan daha dengeli ve adil şekilde dağılımının sağlanması.
- Enerji sunumunda, fosil kaynaklara olan bağımlılığın en aza indirilmesi, kaynak çeşitliliklerinin sağlanabilmesi.
- Biyolojik çeşitliliğin korunması ve bu çeşitlilikteki azalmanın en alt seviyelere çekilmesidir.

Konferansın genel olarak değerlendirilmesine bakıldığında; 1992'de Rio'daki konferansta alınan kararların içeriğinde bulunan, daha önceki 1972'de yapılan Stockholm Konferansı ve 1987'deki Brundtland Raporunda da önerilen, bütün ülkelerde dengeli, sürekli ve çevre ile uyumlu kalkınmayı sağlamak için sürdürülmesi öngörülen tedbir ve stratejilerden pek farkının bulunmadığı görülmektedir (Mengi, 2007: 41-42).

1.1.4.5. Johannesburg Zirvesi Sonrası

Johannesburg Zirvesinden sonra 28 Nisan–9 Mayıs 2003 tarihlerinde düzenlenen BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu 11. toplantısının uluslararası çevre politikasının gelişmesinde büyük katkısı olmuştur. Bu toplantıda 2004-2005 ile 2016-2017 tarihlerine kadar olan dönemde her yıl incelenecek konuları değerlendirmek amaçlı politikalar belirlenmiştir. Her yıl değerlendirilecek konular; sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları dikkate alınarak bir bütün halinde incelenecektir. Ayrıca

belirlenen bu konular sürdürülebilir kalkınmadaki hedefleri gerçekleştirmek ve çıkabilecek engellerin belirlenmesiyle, birlikte kaydedilen ilerlemeleri de belirleyecektir (URL-1 2003). Bu konular şunlardır (URL-1 2003):

- 1. Döngü 2004/2005 dönemi: insan yerleşimleri, su, sanitasyon.
- 2. Döngü 2006/2007 dönemi: iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma için enerji, hava kirliliği/atmosfer, endüstriyel gelişme.
- 3. Döngü 2008/2009 dönemi: kuraklık, çölleşme, tarım, arazi, kırsal gelişim, Afrika.
- 4. Döngü 2010/2011 dönemi: kimyasallar, taşıma, atık yönetimi (tehlikeli ve katı atık), madencilik, sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıpları için on yıllık çerçeve program.
- 5. Döngü 2012/2013 dönemi: biyoteknoloji, biyoçeşitlilik, ormanlar, dağlar, turizm.
- 6. Döngü 2014/2015 dönemi: deniz kaynakları, okyanuslar ve denizler, küçük ada devletleri geliştirme, afet yönetimi ve güvenlik açığı.
- 7. Döngü 2016/2017 dönemi: Gündem 21, Gündem 21 uygulanmasının genel değerlendirilmesi, Johannesburg Uygulama Planının uygulamalarının değerlendirilmesi.

1.1.4.6. Binyıl Kalkınma Hedefleri

New York'ta Eylül 2000'de yapılan Binyıl Zirvesi, yapılan zirvelerden farklı olarak en fazla katılımcı sayısı ile dünya liderlerinin bulunduğu bir toplantı olmuştur. Zirve'de buluşan dünya liderleri, dünya üzerindeki bütün bireyleri muhtaç ve yoksul durumda olmaktan kurtarma sözünü üstlenmişlerdir. Kalkınma ve gelişme hakkını yaşama geçirebilmek için 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen, Binyıl Kalkınma Hedefleri de bu zirvede belirlenmiştir (UNICEF, 2005: 3). Binyıl Kalkınma Zirvesinde belirlenen hedefler şunlardır (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2015: 1):

- Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması.
- Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi.
- Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi.
- Çocuk ölümlerinin azaltılması.

- Anne sağlığının iyileştirilmesi.
- HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi.
- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması.
- Kalkınma için küresel bir ortaklığın geliştirilmesi.

Ülkemizde, Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde sağlanan ilerlemeler ilk defa 2005 yılında yayınlanan Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu'nda açıklanmıştır. Bu Rapora göre Türkiye hedeflerden bir bölümünü gerçekleştirmeye çok yaklaştı hatta büyük oranda gerçekleştirmiştir. Gerçekleşen bu hedeflerin yanı sıra; ilerlemenin ve gelişmenin, sağlanmasının gerekli olduğu bazı hedeflerin de var olduğu belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2015: 1).

1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Özellikleri, Amaçları ve Hedefleri

Sürdürülebilir kalkınma kavramı sosyo-ekonomik açıdan değişmeyi, gelişmeyi ve yenilenmeyi nitelendirir. Kalkınma ve çevre arasındaki dengeyi sağlamak en temel amaç olmakla birlikte bu kavramın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak özellikleri, amaçları ve kalkınmanın sağlanmasıyla ulaşılabilecek hedefleri de bulunmaktadır. Bunlara da aşığıda yer verilmiştir (Eryılmaz, 2011: 13).

1.2.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Özellikleri

Sürdürülebilir Kalkınma, dünyada sosyo-ekonomik süreçlerdeki değişimi savunan bir dönüşüm sürecidir. Bundan dolayı kendine has özelliklere sahiptir. Bunlar Bozlağan'a göre şu şekilde sıralanmaktadır (2002: 61):

- Sürdürülebilir Kalkınma, gönüllülük temeline dayanmalıdır; Bireylerden evrensel kuruluşlara kadar, gerek kendi iç işleyişlerinde gerekse de birbirleri ile olan ilişkilerde gönüllülük temeline esas alan çok ortaklı bir yönetim ve uzlaşma sürecidir.
- Sürdürülebilir Kalkınma, planlı ve bilinçli değişim sürecidir; Evrensel, ulusal ve yerel alanda bireylerin doğa ile uyumlu değişim çabalarının planlı bir şekilde uygulanmasını gerektirmektedir.
- Sürdürülebilir Kalkınmada yenilikçi bir süreçten bahsedilmektedir; Bilimsel yollar ile elde edilmiş en son üretim ve yönetim teknolojilerinin kullanılması

gerekmektedir. Bundan dolayı da teknik ve bilimsel gelişmelerin karşısında değildir.

- Sürdürülebilir Kalkınma, uzun süreli ve devamlıdır; Mevcut düzende görülen aksaklıklar anca uzun dönemde giderilebilir. Bundan dolayı oluşturulan politikalar kısa ve orta vadedeki sonuçların uzun vadedeki olası etkileri değerlendirilerek oluşturulmalıdır.
- Sürdürülebilir Kalkınmanın merkezinde insan etmeni vardır ancak sürdürülebilir kalkınmanın en önemli ögesi insan olmakla birlikte, canlı ve cansız bütün varlıklar sosyo-ekonomik düzende önemli yerlere sahiptir.
- Sürdürülebilir Kalkınma, sosyo-ekonomik hayatı bir sistem olarak değerlendirir. Canlı ve cansız tüm varlıkları yapılanmaları ve örgütlenmeleri bir bütün olarak kabul eder. Bütüncül bir yaklaşım sergiler.

1.2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları ve Hedefleri

Sürdürülebilir kalkınmanın çok geniş bir bakış açısı ile temel amacının; bireylerin-doğa ve bireylerin-bireyler ile uyumlarını arttırmak olduğu ileri sürülmektedir (Ertürk, 2009: 398). Bu temel amacının yanı sıra sürdürülebilir kalkınmanın diğer temel amaçları da şunlardır (TÇSV, 1989: 81-100):

- Büyüme-yi Canlandırmak: sürdürülebilir bir kalkınmadan söz edilebilmesi için, bu kalkınmanın yoksulluk içinde yaşayan insanların sorunlarını ele alması zorunludur. Yani temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan bireylerin sorunlarına eğilmelidir. Bundan dolayı yoksulluğun daha çok görüldüğü ve kişi başına düşen milli gelirin düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde büyümenin canlandırılması gereklidir.
- Büyümenin Kalitesini Değiştirmek: sürdürülebilir kalkınma demek yalnızca büyüme olarak anlaşılmamalıdır. Daha az enerji-yoğun, daha az madde-yoğun üretim süreçlerinin yanında, etkilerinin daha adil olması büyümenin kalitesindeki değişikliği gerekli kılan şartlardandır. Bu değişiklikler, ülkelerde gelir dağılımını iyileştirmek, ekolojik sermaye stokunu sürdürmek, ekonomik krizlere duyarlılığı azaltmak için alınacak tedbirlerin bir parçası olarak gereklidir.
- Sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garanti altına almak: sürdürülebilir kalkınmanın olması nüfus artış faaliyetlerine bağlıdır eğer bir ülkede nüfusun

hacmi ekosistem üretim kapasitesiyle dengeli ise, o ülkede sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak daha kolay olacaktır.

- Temel insan ihtiyaçlarını karşılamak: bireylerin temel ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamak, üretici faaliyetin en belirgin amacı olduğundan dolayı, sürdürülebilir kalkınma kavramındaki merkezi rolü de göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Bir numaralı gelişme sorunu, giderek artmaya devam eden gelişmekte olan ülkelerin, nüfusunun temel insani ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamaktır. Bütün ihtiyaçların en temeli ise geçim kaynağıdır.
- Doğal kaynak tabanını zenginleştirmek ve korumak: ihtiyaçlar, sürdürülebilir bir şekilde karşılanacak ise doğal kaynak tabanının zenginleştirilmesi ve korunması en temel şartlardandır.
- Teknolojinin yeniden yönlendirilmesi ve riskin yönetimi: teknoloji bireyler ile doğa arasında kilit bir bağlantıdır. Her şeyden önce de teknolojiye yeniliğin artırılması, gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir kalkınma gereklerine daha iyi cevap verir duruma gelmesi için şarttır. Teknoloji ile ilgili alınan kararlardan kaynaklanan çevre riskleri de, daha o teknolojiler yaygın olarak kullanılmaya başlamadan önce değerlendirilmelidir. Bu teknolojilerin üretiminin çevreyi zorlamayacağını garanti alınmalıdır.
- Karar vermede ekonomi ile çevreyi birleştirmek: sürdürülebilir kalkınmanın temel amacıdır yani karar vermede ekolojik ve ekonomik düşünceler uyum içinde olmalıdır.

Sürdürülebilir Kalkınmanın, temel amaçları Bozlağan'a göre ise şöyledir (2002:63):

- Yenilenmeye ve değişime açık bir anlayış yerleştirmek ve bu anlayışı geliştirmek.
- Küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeydeki bütün oluşumların, birbirleri arasındaki sağlıklı iş bölümünü sağlamak, güven ortamının kurulmasını ve işbirliği sistemini oluşturmak.
- Ekolojik ve sosyo-ekonomik süreçler arasında etkileşimi belirlemek, bu konuyla ilgili toplumsal bilinçlenmeyi sağlamak, olumsuz etkileşimleri en aza indirmek veya ortadan kaldırmak.

- İnsanlardan evrensel örgütlere kadar bütün aktörlerin; kendi çevreleri üzerindeki etkileri konusunda ve kendi etkinliklerinin sonuçları konusunda bilinçlenmelerini sağlamak.
- Her düzeyde katılımcı yönetim modelleri geliştirmek ve bunları uygulamak. Böylece, kararlarda, projelerde ve yönetsel uygulamalarda meşruluk sağlamak. Her türlü uyuşmazlığı çözmeye yardımcı olabilecek bir çatışma ve uzlaşma yönetimi kurmak.
- İnsanlardan, ulusal hükümetlere ve evrensel örgütlere kadar her düzeydeki aktörlerin kapasitelerini arttırmak, sahip oldukları potansiyelleri yapabilir ve kullanabilir kılmak. Uygulama ve planlama aşamalarında, alt seviyelerde bulunan aktörlerin sorumluluklarını ve yetkilerini arttırmak. Kararların, hizmetten faydalananlara en yakın yönetim birimlerince alınmasını ve uygulanmasını sağlamak.
- Sosyo-ekonomik gelişme sürecine, ortaya çıkan sorunlara kendiliğinden çözümler bulabilen ve mümkün olduğunca az sorunlara yol açabilen organik bir yapı kazandırmak.
- Evrensel, ulusal ve yerel ölçekte oluşan bütün örgütlenmelerin kendi faaliyetlerini yönetme ve denetleme kapasite ve yeteneklerini geliştirmek.

Özet olarak sürdürülebilir kalkınma ile gerek bireylerin kendi aralarında, gerekse de bireyler ile doğa arasındaki uyumu yükseltmek amaçlanmaktadır. 1980'li yılların çevre ve kalkınma krizlerinde uluslararası ve ulusal ekonomik ve siyasal kuruluşların önleyici rol oynamadığı göz önüne alınırsa, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için şunlar gereklidir (TÇSV, 1989: 100):

- Karar alımlarında vatandaşların etkin katılımlarını sağlayabilecek bir siyasal sistem.
- Uyumsuz gelişmelerden doğabilen gerilimlere çözüm bulabilecek bir sosyal sistem.
- Durmadan yeni çözümler arayabilecek bir teknolojik sistem.
- Kendi çabası ile ve sürdürülebilir bir şekilde teknik bilgi ve üretim fazlası sağlayabilecek bir ekonomik sistem.
- Gelişme için gerekli ekolojik tabanı da korumaya saygı gösteren bir üretim sistemi.

1.3. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma, Kapsamı, Hedefleri ve İlkeleri

Sürdürülebilirlik kavramı, kentsel kalkınma ile ortaya çıkan sorunlu ekolojik alanların bilinmesi, bu alanların yeniden düzenlenmesi ve planlanması gibi daha geniş çerçeveli bir yaklaşımın gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu yeni yaklaşımın adı olan sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramı 1990'lı yıllardan bu yana çevre, kent, planlama, ekonomi, tarım gibi pek çok alanı içine almış ve bunlara yeni biçimler kazandırmıştır. Kentsel kalite artırılırken çevrenin korunması da bu kavramın ana çıkış noktası olmuştur (Özcan, 2007: 691). Bu kavramın kapsamı, hedefleri ve ilkelerine de aşağıda değinilmiştir.

1.3.1. Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma

Sürdürülebilir kentleşme, üzerinde yaşayan nüfusa hizmetlerin en uygun düzeyde sunulduğu, bireylerin ihtiyaçları karşılanırken kentin hizmet kapasitesinin de aşılmamasına dikkat edilerek yapılan kentleşme biçimidir. Sürdürülebilir bir kentleşmenin olabilmesi için kentsel fonksiyonların ve nüfusun; ekonomik, fiziksel, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda, kenti tehdit etmesi ya en asgari düzeydedir ya da söz konusu değildir (Ceritli, 2000: 30). Sürdürülebilir kentleşme kavramı insanların bir alanda yaşamak ve yaşamlarındaki kaliteleri arttırmak yönündeki girişimlerinin; gelecek kuşaklarında sağlıklı alanlarda yaşamaları ve yaşayacakları alanlarda da yaşam kaliteleri ile ilgili isteklerini karşılamalarına engel olmayacak şekilde gerçekleştirmeleridir (Şentürk, 2007: 34). Bir başka tanım ile sürdürülebilir kentsel kalkınma; kentsel alanların, bu alanlar içerisinde devam etmekte olan faaliyetlerin ve o kentte yaşayan bireylerin çevre ile birlikte bir bütün olarak varlıklarını dengeli olarak devam ettirebilmesi ve kentte üretilen değerlerin gelecek nesillere de aktarılabilmesidir (Ceritli, 2000: 30).

Genel olarak bakıldığında, sürdürülebilir kentler, sürdürülebilir kentsel gelişme, sürdürülebilir insan yerleşimleri, eko-kentler, kentlerin yeşillendirilmesi, yaşanabilir kentler gibi kavramlar, her birinde ufak anlam farklılıkları olsa da temelinde kentlerin çevre ile uyumlu olmasını dile getirmektedir. Sürdürülebilir kentsel kalkınma ile ilgili farklı tanımlar olsa da kavramın kendi içinde üç temel amacı bulunmaktadır bunlar şunlardır (Bayram, 2001: 254-256):

- Kentte yaşayan bireylerin; kamu hizmetlerinin alımında, kent ile olan ilişkilerinde, kentteki ortak alanların kullanımında yaşam kalitelerinin artırılması sorununun giderilmesi.
- Kentin bir yerleşim birimi olarak, kendi varlığını devam ettirebilmesi gücünün kuvvetlendirilmesi.
- Kentin; çevre değerlerini, taşıma kapasitesinin üzerinde kullanımı ile kaynaklar dönüştürülürken kullanılan tüketim ve üretim kalıplarının en başından sorgulanması gereğidir.

Kentlerin sürdürülebilirliği, toplumların sürdürülebilirliği olarak adlandırılabilir. Bireyler, yaşadıkları mekanlardan birebir etkilenmektedir ve aynı ölçüde de etkilenmektedir. Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi; kentlerde yaşayan ve gelecekte de yaşayacak olan nesillerin yaşam kalitelerinin yükseltilecek devamlılığının sağlanabilmesidir. Sürdürülebilir kentsel kalkınma, sürdürülebilir toplumsal kalkınma ile paralel olarak düşünülmelidir (Gülgün, Atıl ve Yörük, 2005: 217).

Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir gelişmenin temelini oluşturmaktadır. Sürdürülebilir gelişme, kavramı uluslararası arenada ilk defa 1972 yılında Stockholm Konferansında ele alınmıştır. Konferansın Bildirgesinin bazı maddelerinde sürdürülebilir kentleşme konusuna değinilmiştir. Bu maddeler şunlardır; 15. madde, “çevreye olan olumsuz etkileri önlemek, maksimum sosyal, ekonomik ve çevre faydaları sağlamak için yerleşmelere ve kentlere planlama uygulanmalıdır.” 16. madde, “temel insan haklarına ön yargısız olarak, ilgili hükümetlerce uygun bulunan demografî politikaları; çevre ve kalkınma üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artış hızı veya aşırı nüfus yığılmaları ile düşük nüfus yoğunluğunun insan çevresinin gelişmesini veya kalkınmayı engelleyebileceği bölgelerde uygulanmalıdır.” Bu maddeler ile Stockholm Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi Konferansıyla; planlı, sağlıklı ve yaşanabilir kentler vurgulanarak sürdürülebilir kentleşme kavramının temel ilkeleri belirlenmiştir (Tosun, 2009: 4-5).

Stockholm'den sonra 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde ilk Habitat (İnsan Yerleşmeleri) toplantısı yapılmıştır. Toplantının amacı çevrenin, insan yerleşmeleri ile olan etkileşimidir. Habitat I, yerleşme sorunlarının önemini Dünyanın gündemine getirmiştir (Yıldırım ve Göktürk, 2004: 454). 1987 yılındaki Ortak Geleceğimiz Raporunda ortak kaygılar başlığı altındaki bazı sorunların sürdürülebilir kentsel kalkınmanın, ortaya çıkmasına yol açan sorunlarla eşleştiği görülmektedir. Ortak tedbirler kısmında da yine

kentsel sorunların çözülebilmesinde yerel fırsatların artırılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve ekosistemin korunması gibi bazı kavramlar da sürdürülebilir kentsel kalkınma konusuna ışık tutmaktadır (Yazar, 2006: 25).

Yayınlanan Ortak Geleceğimiz Raporundan sonra 1992 yılındaki Rio Konferansı; başta çevre ve kalkınma ilişkileri olmak üzere, insan hakları, sosyal gelişme, nüfus ve yerleşim gibi ele alınan konularla kendisinden sonraki bütün BM toplantılarının gündemini etkilemiştir. Bu Zirve'de kabul edilen Rio Bildirgesinin başlangıç hükümlerinde, kendisinden önce yapılan Stockholm Konferansının ilkelerine bağlı kalındığı belirtilmektedir. Bu ilkeleri gerçekleştirmek için, bireyler, toplumlar ve devletler arasında olmak üzere her düzeyde işbirliğini kurma amacının taşındığını; insanların evi sayılan Dünyayı ve herkesin ortak çıkarını koruyabilecek, çevre-kalkınma politikalarının üzerinde uzlaşılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Yıldırım ve Göktürk, 2004: 456-457).

1992 yılındaki Rio Konferansı gibi 1996 yılında gerçekleştirilen Habitat II Kent Zirvesi'nde de sürdürülebilirlik ilkesi ile yaşanabilir çevre oluşturulması, amacının benimsenmesi bugün sürdürülebilir kentsel kalkınmanın ekolojik bir temele dayandırılmasını gerekli kılmıştır. Habitat II Kent Zirvesi'nin en temel amacı yaşam çevresinin yaşanılabilir kılınması ve iyileştirilmesi olmuştur. Yine Zirve'nin temel hedefleri arasında dünya kentlerini, kasabalarını ve köylerini günümüzde ve gelecekte güvenli, eşit, sağlıklı ve sürdürülebilir kılmaktır (Özcan, 2007: 689-692). İstanbul'da düzenlenen bu konferans sürdürülebilir kentsel kalkınma kavramının şekillendirildiği yer olarak tanımlanabilir (Yazar, 2006: 28).

Habitat II Zirvesinden sonra 2002 yılında düzenlenen Johannesburg Zirvesi'nde de sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının önemli noktalarından olan konulara değinilmektedir. Bu konulardan bazıları başlıklar halinde şöyle sıralanabilir (Johannesburg Uygulama Planı, 2004):

- Yoksullukla mücadele
- Sürdürülemez nitelikteki tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi
- Ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynak temelini koruması ve yönetilmesi
- Gelişmekte olan küçük ada devletlerinde sürdürülebilir kalkınma
- Diğer bölgesel gelişmeler